

ти з тестовими завданнями в школі.

Така організація навчально-творчої діяльності студентів апробована і є ефективною.

Література

1. Педагогический энциклопедический словарь / Гл. ред. Б.М. Бим-Бад; Редкол.: М.М. Безруких, В.А. Болотов и др. – М.: Большая Российская энциклопедия, 2002. – 528 с.
2. Философский словарь. Под ред. М.М. Розенталя и П.Ф. Юдина. – М.: Политиздат, 1963. – 544 с.

ГОЛОВНЕ ЗАВДАННЯ ВИКЛАДАЧА – СТВОРЕННЯ ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА ДЛЯ СТУДЕНТІВ В ХОДІ ВИВЧЕННЯ ФАХОВИХ ДИСЦИПЛІН

Сердюк О.Г., Сердюк О.І. (Полтава)

Досвід відомих навчальних закладів як України, так і ближнього зарубіжжя дозволяє нам сформулювати основні вимоги до створення системи освітнього середовища [1;2], у межах якого виховується громадянин:

1) забезпечення в навчальному закладі можливості вибору не лише профілю, навчального предмету, курсу, а й темпу засвоєння, варіанту поведінки, форми й способу дії;

2) наявність освітніх просторів, які суворо не регламентуються і не регулюються, в яких немає заздалегідь установлених правил, де суб'єктом створення норм і правил є сам студент разом із товаришами та викладачами;

3) обов'язкова участь студентів та викладачів у створенні норм і правил навчання і життя у навчальному закладі;

4) відкритість рішень, що приймаються, можливість кожного члена колективу впливати на характер рішення;

5) побудова навчального закладу як діючої моделі відкритого громадянського суспільства;

6) виборність органів студентського самоврядування;

7) студентські клуби, гуртки, наукові товариства тощо.

У контексті реалізації цих вимог, приймаючи за основу тезу про те, що людина одночасно є продуктом і творцем свого середовища, ми згодні з визначенням освітнього середовища сучасного навчального закладу як сукупності духовно-матеріальних умов функціонування закладу освіти, що забезпечують вільний розвиток дитини, реалізацію її творчого потенціалу.

Визначальними характеристиками освітнього середовища є здатність до самовідтворення та самооновлення у відповідності з потенційними можливостями усіх складових елементів цього середовища.

Освітнє середовище являє собою складну багатокomпонентну систему, яка включає такі компоненти (мікросередовища):

- сфера інтелектуально-пізнавального й духовного розвитку;
- сфера творчого та інтелектуального самовиявлення, соціальної активності;
- сфера вираження студентом своєї індивідуальної самоцінності;
- сфера духовно-творчої комунікації;
- інформаційно-організаційна сфера;
- сфера функціональної та просторової організації.

Усі компоненти освітнього середовища актуалізуються в найголовнішій сфері — саморозвитку й самореалізації особистості.

Саме середовище навчального закладу повинно забезпечити умови для реалізації потреб особистості: 1) фізіологічних, 2) безпеки, 3) в оцінці й повазі, 4) у самоактуалізації. Заклад освіти створює умови для особистісної адаптації, поширює поле індивідуальної свободи, зокрема вибору форм і засобів втілення власної інтелектуальної активності, розширює діапазон

загальнокультурних інтересів.

Аналіз діючих підходів до визначення критеріїв функціонування освітнього середовища свідчить про те, що ці критерії носять організаційно-педагогічний, нормативний характер і не враховують потенційних можливостей саморозвитку й самооновлення закладу освіти. Тому ряд авторів пропонує систему критеріїв освітнього середовища сучасного навчального закладу на основі культурологічних та психолого-педагогічних концепцій динамічного розвитку складних систем і утворює:

- можливості освітнього середовища забезпечити полікультурний розвиток студентської молоді;
- рівень загальнотеоретичної та спеціальної підготовки; результативність творчої та науково-дослідницької діяльності студентів, динаміка розвитку інтелекту особистості за період перебування в даному середовищі;
- наповненість освітнього середовища духовним змістом;
- створення умов для самореалізації особистості у творчій діяльності;
- здатність середовища задовольнити весь комплекс потреб студента й сформувати в нього систему соціальних і духовних цінностей, які забезпечать успішну адаптацію до сучасної соціокультурної ситуації;
- рівень естетизації освітнього середовища, естетична виразність;
- здатність середовища до саморозвитку й самооновлення, ефективність використання наявних освітніх ресурсів.

На наш погляд, інтегрованим критерієм якості освітнього середовища є його спроможність забезпечити всім суб'єктам освітнього процесу систему можливостей для ефективного особистісного саморозвитку.

Відповідно до особливостей діяльності закладу освіти визначено основні вимоги до освітнього середовища сучасного навчального закладу, в якому:

- студент реалізує своє право на освіту й всебічний духовний розвиток і саморозвиток у відповідності зі своїми потребами, здібностями й можливостями;
- викладач розвиває свої професійні й особисті якості, духовну культуру, організовує навчально-виховну діяльність, виходячи з принципу природо- і культуровідповідності, гуманізації, естетизації на основі взаємодії загальнолюдських і національних цінностей;
- керівник забезпечує оптимістичний дух діяльності студента і викладача;
- колектив працює у творчому пошуковому режимі на основі діалогу культур; присутні гуманні, толерантні стосунки партнерського співробітництва; взаємна вимогливість, повага, довіра й атмосфера спільної радості й успіху як основа життєдіяльності колективу навчального закладу.

У світлі вище сказаного, викладачі кафедри біології людини і тварин постійно працюють над створенням умов для всебічного розвитку і ефективного навчання студентів. Так, при кафедрі функціонують різні за напрямками діяльності наукові студентські гуртки з зоології, палеонтології, фізіології та анатомії, гурток тераріумістів. В цих освітніх мікросередовищах студент має можливість для самореалізації в різних напрямках досліджень.

В оволодінні теоретичними і практичними знаннями допомагають створені при кафедрі Музей еволюційної зоології та геолого-мінералогічний кабінет. Як осередок наукової діяльності студентів створюється палеозоологічний музей.

Велику увагу викладачі кафедри приділяють оновленню дидактичних матеріалів, створенню методичних посібників з різних дисциплін для більш ефективного засвоєння матеріалу студентами. На кафедрі створено електронний мультимедійний посібник з дисципліни "Загальна гідробіологія".

Література

1. Каташов А. Освітнє середовище сучасної школи: проблеми, пошуки, перспективи // Директор школи, ліцею, гімназії. – 2003. - №2. – С. 77 – 79.

2. Улановская И.М. Подход к классификации образовательных сред // Дайджест педагогічних ідей та технологій – “Школа – парк”. – 2002. - №3. – С. 53 – 54.

ФОРМУВАННЯ ТОЛЕРАНТНОСТІ, КОНСТРУКТИВНОСТІ Й ДЕМОКРАТИЧНОСТІ У ВИКЛАДАЧА ВИЩОЇ ШКОЛИ

Сердюк О.Г., Сердюк О.І. (Полтава)

Згідно з Національною доктриною розвитку освіти України у XXI столітті та основними нормативно-правовими актами у сфері освітньої діяльності підготовка фахівців нової генерації повинна будуватися на нових, сучасних ідеях та підходах до організації навчального процесу. Основним принципом є гуманізація освіти та демократичність освітньої діяльності. Його можна пояснити як необхідність:

- поважати права та свободи особистості;
- висувати перед вихованцем реальні, доцільні й зрозумілі вимоги;
- поважати права людини бути самою собою;
- ненасильницьке формування необхідних особистісних якостей;
- відмова від фізичних покарань;
- визнання права особистості на повну відмову від формування якостей, які суперечать її переконанням (гуманістичним, релігійним).

Реалізація цих правил вимагає формування толерантності, конструктивності і демократизму у викладача вищої школи.

Тривалий час вважалося, що становлення особистості викладача, в т.ч. толерантності, демократичності і конструктивності, забезпечується засвоєнням системи знань. І чим більшою була інформаційна насиченість такого навчання, тим кращою здавалася підготовка. Але практика засвідчила хибність такого підходу. Реальне життя ставить у такі ситуації, коли самих теоретичних знань замало, потрібні практичні вміння й навички. Крім того, викладач має усвідомлювати, що саме він, його особистість, є своєрідним "інструментом" організації взаємодії з студентами [2].

Психолого-педагогічна характеристика студентами груп викладачів, не завжди є привабливою. Серед сучасних викладачів студенти виділяють такі групи:

- Викладачі - „вічні студенти ” – вони розуміють студентів, бачать у них особистість, охоче дискутують на різні теми, наділені високим інтелектом і професіоналізмом;
- Викладачі – „колишні моряки” – намагаються навести військову дисципліну у ВНЗ, під словом „дисципліна” ці люди розуміють тотальне розділення їх точок зору, вони цінують „рабство”, а не інтелект і вміння логічно мислити, намагаються задавити особистість, „я” студента шляхом адміністративних заходів;
- Група викладачів, які відбувають години, дозволяють студентам все, аби тільки їм не заважали.

На думку старшокурсників, найбільш поширений тип викладача у вищій школі – це „викладач-стандарт”: „знає предмет, живе своєю роботою, важкий у спілкуванні, впертий, амбіційний, не цікавий ні собі, ні студентам”.

Формування толерантності, демократизму та конструктивності у викладача є дієвим способом вийти за межі традиційного „викладача-стандарту”:

Толерантність означає поважання, сприйняття та розуміння багатого різноманіття культур нашого світу, форм самовираження та самовиявлення людської особистості. Формуванню толерантності у викладача сприяють знання, відкритість, спілкування та свобода думки, совісті і переконань.

Толерантність викладача — це, передусім, активна позиція, що формується на основі визнання універсальних прав та основних свобод людини. Толерантність викладача — це обов'язок сприяти утвердженню прав людини, плюралізму (в тому числі і культурного плюралізму), демократії та правопо-